

.....
посилення релігійності населення ні йому, ні різним інстанціям, які відповідали за антирелігійну боротьбу у республіці, вже було не під силу.

Отже, упродовж 1970 - х – першої половини 1980-х рр. єговістські релігійні громади не припиняли підпільну діяльність, вступаючи у конфронтацію з органами влади. Вони залишались єдиною релігійною течією, жодна з громад якої, незважаючи на адміністративний тиск і кримінальне переслідування, не пішла на поступки радянському Комуністичному режиму й не зареєструвалася. В умовах подальшого розвитку демократичних процесів у країні неприйняття віруючими багатьох релігійних течій радянського способу життя й ідеології сприяли послабленню авторитарного режиму Комуністичної партії, яке призвело, врешті-решт, до розвалу Радянського Союзу та здобуття Україною незалежності, де громадянам гарантувалося право на свободу совісті.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Дорош Є.К., Юрченко П.І. Корпорація страху [про антирадянську і реакційну суть єговізму]. – К.: Політвидав України, 1970. – 137 с.; Дорош Є.К. Ревнителі Єгови. Віруючі та атеїстична пропаганда. – Донецьк, 1972. – 70 с.; Яроцький П. Антикомунізм соціально-політичної доктрини єговізму. – К.: Наукова думка, 1976. – 216 с.; Яроцький П.Л. Идеология Бруклинского центра и религиозность Свидетелей Иеговы / Современная религиозность: состояния тенденции. – К., 1988. – 48 с.; Яроцький П.Л. Эволюция современного иеговизма. – К., 1981. – 76 с.
2. Центральний державний архів громадських об'єднань України. (ЦДАГО України). – Ф.1. – Оп.25. – Спр.663. – Арк.27.
3. ЦДАГО України. – Спр.663. – Арк.45.
4. ЦДАГО України. – Спр.823. – Арк.32.
5. ЦДАГО України.
6. ЦДАГО України. – Спр.1040. – Арк.30, 61.
7. ЦДАГО України. – Спр.872. – Арк.10-11.
8. ЦДАГО України. – Спр.872. – Арк.11.
9. Там само.
10. ЦДАГО України. – Арк.12.
11. ЦДАГО України. – Спр.1040. – Арк.40-41.
12. ЦДАГО України. – Спр.1357. – Арк.16-18.
13. ЦДАГО України. – Спр.1887. – Арк.42-44.
14. ЦДАГО України. – Спр.2717. – Арк.7.
15. Там само. – Арк.8.
16. ЦДАГО України. – Арк.11-12.
17. Там само. – Арк.13-14.
18. ЦДАГО України. – Спр.2980. – Арк.41.

В.В. Барцьось

ТРЕТІ ВСЕУКРАЇНСЬКІ ЗБОРИ НАРОДНОГО РУХУ УКРАЇНИ (28 ЛЮТОГО – 1 БЕРЕЗНЯ 1992 Р.): СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

Історія Народного Руху України на початку 90-х рр. ХХ ст. є однією із сторінок утвердження державної незалежності молодій українській державі, демократичного напрямку в суспільно-політичному, економічному житті країни. Будучи громадсько-політичною організацією, Народний Рух (далі НРУ) посідав провідне місце в національно-демократичному, державницькому середовищі України, втілюючи в життя свої програмні положення. Знаковими в становленні й розвитку Руху, визначенні пріоритетів в різних галузях життєдіяльності були Всеукраїнські Збори НРУ, як найвищий виборний, представницький, законодавчий, у розумінні вироблення власної політики, орган. Специфіка проведення Всеукраїнських Зборів Руху, починаючи від 1989р., є важливою рисою у визначенні змісту стратегії й тактики, в соціально-економічному напрямку зокрема. Нас цікавить, яку роль, місце, значення у вдосконаленні соціально-економічної програми НРУ, визначенні соціально-економічної складової рухівської політики займають Треті Всеукраїнські Збори Народного Руху України (28 лютого – 1 березня 1992 р.).

Історіографія і джерельна база даного дослідження є достатньою для наукової розробки й подальшого опрацювання в контексті ширшої соціально-економічної тематики, над якою працює автор. У монографії Г.І. Гончарука «Народний Рух України. Історія. – Одеса, 1997 р.» містяться цінні відомості щодо перебігу Третіх Зборів, пануючого настрою делегатів, характеру

дискусії й актуальності прийнятих рішень. Важлива інформація присутня в матеріалах і тезах доповідей Всеукраїнських конференцій «Народний Рух України: місце в історії та політиці», що відбувалися в різний час в Одесі, зокрема в тезах доповідей першої Всеукраїнської наукової конференції (14-16 вересня 1994 р.). Автори статей і доповідей часто були безпосередніми членами НРУ або опосередковано мали стосунок до його діяльності, тому вони подають цікаву фактичну інформацію про діяльність НРУ, його соціально-економічну політику, проведення і зміст Третіх Всеукраїнських Зборів. За основу при вивченні матеріалів, що стосуються Третіх Всеукраїнських Зборів НРУ, взято стенографічні звіти НРУ: Народний Рух України. III Всеукраїнські Збори Народного Руху України 28 лютого – 1 березня 1992 р. Стенографічний звіт. – К, 1995., які детально описують кількість делегатів, персональний склад з окремими характеристиками, доповідачів, точність дискусії. Крім цього, звіт дає можливість вивчити й проаналізувати прийняті на Зборах поправки і зміни до Програми і Статуту НРУ, ухвали, заяви, звернення, які є важливими документами у визначенні соціально-економічної складової політики НРУ. Не менш істотними є й опубліковані документи й матеріали НРУ в різних періодичних виданнях, як-от: «Народна газета», журнал «Розбудова держави» та інших, які також містять різні цінні думки про проведення Третіх Всеукраїнських Зборів, їх місце і значення не тільки для Руху зокрема, але й для України в цілому.

Предметом дослідження даної теми є соціально-економічна складова в діяльності Третіх Всеукраїнських Зборів НРУ, тобто теоретичні і практичні розробки й напрацювання. Важливими науковими завданнями є аналіз прийнятих програмних документів НРУ, їх змісту, характеру, ідеологічної визначеності, порівняння програмних положень соціально-економічного плану. Суттєвим є питання ролі й значення Зборів загалом, так і теоретичних, і практичних результатів в окремому розгляді, вдосконалення програмних засад НРУ в соціально-економічній сфері. Не менш актуальним є дослідження стратегії й тактики діяльності на конкретному прикладі роботи вищого керівного органу Руху, визначенні головних пріоритетів, судячи із змістовності та гостроти порушених делегатами питань й ухвалення непростих рішень.

Підготовка до Зборів проходила за умов соціально-економічного спаду й політичного протистояння в Україні. Переважно йде мова про боротьбу між прокомуністичними владними структурами, з одного боку, й опозиційними національно-демократичними силами, які уособлював Народний Рух України, з іншого. НРУ проводив цілеспрямовану кампанію по інформуванні населення про дійсні причини політичної й економічної кризи, здійснював практичні кроки щодо її подолання. Велика Рада Руху як один із керівних органів зокрема висловлювала свою позицію в «Ухвалі Великої Ради Руху щодо соціально-політичної ситуації в Україні» в січні 1992 р.: «відзначаючи невдалу діяльність сьогоднішнього складу уряду, неефективну, нерішучу діяльність Президента в реформуванні економіки та органів управління, що призвело до відчутного зниження життєвого рівня людей, спричинилося до загострення соціальної ситуації в суспільстві, наполягаємо на невідкладній заміні Кабінету міністрів та формуванні уряду народної довіри. Ми готові йти шляхом реформ до розбудови міцної, заможної Української держави. Високопрофесійний уряд народної довіри, що стане на цей шлях, знайде наше розуміння і підтримку» [1, с. 1]. У «Заяві Малої Ради Руху» зазначається: «проаналізувавши перші призначення Президента в областях, Мала рада Руху із тривогою відзначає, що представники, в основному, – відомі консерватори із колишньої партійно-радянської верхівки, які не користуються підтримкою демократичних сил. У більшості випадків рекомендації з місць зігноровано» [2, с. 1]. У прийнятих ухвалах чітко можна простежити суперечності між Рухом і владними структурами, хоча слід відзначити й наміри до конструктивної співпраці. В одному з опублікованих документів НРУ від 13 січня 1992 р., а саме в «Заяві Народного Руху України стосовно дій уряду України в економічній сфері». Рух пропонував низку практичних заходів щодо покращення економічного становища і подав Верховній Раді, уряду, Президенту України антикризові законопроекти про роздержавлення, приватизацію, демонополізацію, реформу органів місцевої влади. Зокрема антикризові пропозиції з фінансових питань, цінової й торговельної політики [3, с. 2]. Перед проведенням Зборів В.М.Чорновіл – голова Львівської обласної Ради – висловився про перспективу вдосконалення Програми НРУ так: «найважливіше зараз – вироблення нової ідейної програми Руху й максимальне розширення його суспільної бази. Вважаю, в новій програмі абсолютний пріоритет слід віддати моментам соціальним, програма повинна бути націлена на демократизацію суспільства та комплексне радикальне реформування його» [4, с. 5].

Треті Всеукраїнські Збори Народного Руху України відбулись 28 лютого – 1 березня 1992 р. в Палаці культури Київського політехнічного інституту в м.Київ, саме в тому закладі, де в 1989 р. відбувся перший Установчий З'їзд Народного Руху України за перебудову. Голова Народного Руху України Іван Драч назвав Треті Збори «З'їздом переможців». В. Чемерис – один з організаторів студентської «Громади», яка багато зробила для становлення Народного Руху України, голова Союзу Українського Студентства зазначив про цю подію так: і досі вище означена суперечність, яку часто ототожнюють із протиріччям «імперія-незалежність» є керівництвом до дії (приклад – треті збори Руху) [5, с. 8]. Далі переходимо до детальнішого розгляду змісту і перебігу Зборів. За Протоколом №2 засідання Мандатної комісії від 28-29 лютого 1992 р., а також відповідно до звіту голови комісії А. Здорового, відповідно до квот, встановлених Великою Радою Руху для крайових організацій, було делеговано 900 осіб, зареєстровано прибулих на з'їзд делегатів 864, які представляють членів Руху 27 крайових організацій України. Оргкомітетом була визначена мінімальна квота представництва від крайових організацій в 20 чоловік. За національністю: українців – близько 700, а решта – росіяни, євреї, угорці, поляки, молдавани, словаки тощо. [6, с. 204]. На зборах були присутні численні гості з всієї України, з-за кордону, представники ЗМІ та інші поважні особи, зокрема Президент України Л.М. Кравчук. Нас безпосередньо цікавлять змістовні доповіді, редакційні зауваження і пропозиції керівників Руху, делегатів зборів, що стосуються досліджуваної теми. Вони цінні фактичним матеріалом, свідчать про ідеї й настрої керівників, що представляють певні інтереси рухівських груп, бачення перспектив розвитку. Наведемо найбільш характерні з них. У звітній доповіді Голови Руху І. Драча «Рух і утвердження української демократичної незалежної держави» зазначалося про відповідальність Руху за долю України, нові форми роботи: парламентської і позапарламентської, науково-аналітичної і практично-господарської, культурної, військової, а особливо — кадрової. «Так, нам треба навчитися, як кажуть, «перебирати на себе економіку», допомагати розвитку українського бізнесу, розбудові вільної, але української економіки, — такої, якими є економіки німецька, французька, угорська, чеська, польська, та й та ж сама російська» [7, с. 22]. Крім цього, голова Руху наголосив на доцільності підтримки президентської команди й участі Руху в роботі влади. Його в цьому підтримав Михайло Горинь – голова Політичної Ради Руху, перший заступник Голови Руху. У своїй доповіді «Роль і місце Руху в політичній структурі України» М. Горинь вказав на тотожність передвиборчої програми Президента, яка зводиться до побудови української незалежної демократичної держави: «підкреслюю, демократичної, вона адекватна рухівській Програмі, власне, вона рухівська» [8, с. 35]. На зборах одному з перших слово було надано Президенту України Л. Кравчуку, цитую: «ніколи не погоджуюсь з тим, щоб змагатись, хто більше, а хто менше зробив для України, для її незалежності. Але для справедливості, для історії потрібно сказати, що Рух зробив для цього найбільше. Проведена та надзвичайна історична робота, яка принесла саме такий наслідок» [9, с. 28]. Він також просив Рух допомогти йому в подоланні економічної кризи. Протилежну думку до попередніх виступаючих висловив В.М. Чорновіл – народний депутат України, голова Львівської обласної Ради. Цитую за текстом: «маємо водночас і практику державного будівництва, яка полягає у повній відсутності власної соціально-економічної політики і бездарному мавпуванні економічної політики Росії із впертим небажанням допустити до будь-яких реформ в Україні...». «Я хочу запитати тих людей, які затято пропагують ідею: Рух – не опозиція, Рух – опора Президенту, чи розуміють вони, що саме ототожнення Руху із такою практикою державного будівництва означатиме виродження Руху і неминучий його занепад» [10, с. 134]. В.Чорновіл наголосив на принциповій позиції націонал-демократів у цьому питанні, заявив про перспективу перетворення Руху на політичну партію з метою приходу до влади відповідно до законодавства. Фактично лідери Української Демократичної партії, Української Республіканської партії та Товариства української мови при підготовці до III Зборів Руху взяли курс на перетворення Руху в партію підтримки Президента України Л. Кравчука, комуністичної більшості у Верховній Раді України. Збори більшістю до 90% не підтримали домагань лідерів цих організацій, підтвердили курс Руху на боротьбу за економічні реформи в інтересах народу України [11, с. 27]. У перекладі редакційної статті з американської газети «Вашингтон-пост» від 6.03.1992 р. про ці події є така згадка: незадоволені повільним темпом економічних змін в Україні і підозрюючи, що Кравчук купив їхнє керівництво, більшість рядових членів не погодилася з цим, а підтримала запального західноукраїнського лідера В'ячеслава Чорновола, якого вибрали третім членом керуючої «трійці» [12, с. 2], тобто збори шляхом гострих дискусій дійшли компромісу з

багатьох рішень, в тому числі й у вибранні керівництва, трьома співголовами Руху були обрані І. Драч, М. Горинь, В. Чорновіл, їх ще називали «рухівським тріумвіратом». Місце III з'їзду в історії Руху тлумачиться в політичній і історичній літературі по-різному. Переважно як розкол. Та, на наш погляд, розколу, як такого, не було взагалі [13, с. 153]. Ми відхилились від основної теми дослідження з метою визначити характер зборів і боротьбу за майбутню політику НРУ, в тому числі це стосується й соціально-економічного питання. Далі доповідачі зупинились вже на суто технічних моментах у діяльності Руху, подавали звіти, які свідчать про теоретичні і практичні напрацювання діячів НРУ в соціально-економічній політиці. Наступну доповідь виголосив О. Лавринович під назвою «Функціонування структур Руху, їх ефективність і проблеми», в якій проаналізував на питаннях підготовки кадрів, навчання та організації, виконання необхідних наукових розробок, чим міг би займатися Навчально-дослідний центр Руху, наголосив на доцільності утворення Ділового центру для розвитку українського підприємництва, встановленню контактів між підприємцями в Україні та із зацікавленими представниками зарубіжного бізнесу [14, с. 45]. Голова Координаційної Ради НРУ Микола Пороський звітував про діяльність Координаційної Ради, яка ставила за мету своєї діяльності практичну організаційну роботу щодо виконання програмних завдань Руху, ухвал Великої Ради і Проводу та власних рішень, крім цього Координаційна Рада сприяла Раді колегій у проведенні економічних конференцій. У звіті М. Пороський зазначив, що «важливим завданням є здійснення Програми НРУ економічного розвитку України. Діяльність із запровадження економічних реформ, ведення фінансової політики має стати домінуючим напрямом роботи Руху» [15, с. 66]. Змістовним був виступ Голови Ради колегій І. Зайця, який зупинився на економічних проблемах, а також подав інформацію про звітний період діяльності Ради колегій, яка безпосередньо займалася соціально-економічними питаннями. Цитую за текстом звіту: «за участю Ради колегій створювалась також Асоціація фермерів України. Колегія з проблем робітничого та профспілкового Руху допомагала незалежним профспілкам та страйковим комітетам як на стадії творення структур, так і під час їх функціонування. Раді колегій вдалося зосередити свою увагу на найважливіших проблемах сьогодення. Передусім це стосується Колегії з проблем економічної політики, яка працювала в таких трьох напрямках: пошук шляхів виходу з економічної кризи, приватизація державної власності, впровадження власної грошової одиниці. Нею було проведено такі конференції: республіканську науково-практичну конференцію «Шляхи виходу України з економічної кризи», міжнародну наукову конференцію «Власні національні гроші України. Роздержавлення і приватизація власності». Восени 1990 року відбулася у США міжнародна конференція «Економічні реформи в Україні». У її підготовці і проведенні брали участь члени економічної колегії. Як результат діяльності колегії з проблем економічної політики і конференцій з'явилися й були оприлюднені три програми: «Програма формування в Україні економіки європейського типу», «Програма розвитку економіки незалежної України», «Економічна програма Приватизації і впровадження національної валюти». Крім цього, колегією з економічної політики було розроблено та передано керівним органам Руху та до Верховної Ради понад 30 різних документів (проектів законів, пропозицій, звернень тощо). Колегія з проблем робітничого і профспілкового Руху підготувала методичні матеріали «Про ставлення до профспілок в сучасних умовах (рекомендації місцевим організаціям Руху)» та методичні рекомендації «Як створити страйки». Матеріали розтиражовано. Аналіз діяльності Ради колегій дозволяє стверджувати, що Рада колегій провела значну роботу. Водночас далеко не всі можливості були реалізовані». Він також підтримав думку про трансформацію Ради колегій в Дослідницький центр [16, с. 77-79]. Крім цього, у своєму виступі Заєць І. приділив увагу земельній реформі, фонду підтримки фермерських господарств, питанню приватної власності: «допомога фермерству – це забезпечення економічної реформи, демократизації суспільства і незалежності держави» [17, с. 83]. Після дезінтеграції СРСР та заборони КПРС і КПУ, тактичні і стратегічні питання щодо програми аграрного розвитку України концентруються Рухом у напрямі демонтажу колгоспно-радгоспної системи та заміни її приватним селянським господарством [18, с. 18]. Доктор економічних наук, професор В. Черняк наголосив на деяких проблемах Руху і шляхах їх вирішення: «це питання про соціальну базу Руху. Якщо Рух не стане робітничим Рухом, селянським Рухом, студентським Рухом, то він приречений на деградацію. Нам не вдалося зв'язати Рух інтелігенції, робітничий і селянський Рух. До речі, доля України вирішується зараз не в столиці, а в селі. Якщо буде проведена земельна реформа, буде приватна власність на землю, тоді буде вирішена доля України. В Руху зараз дуже вузька

соціальна база» [19, с. 218]. Рухівський економіст О.І. Савченко вважає, що головне завдання Руху, Проводу Руху зараз — це взяти під контроль все ж таки і довести до логічного кінця процес виготовлення грошей і взяти під контроль вже зараз процес економічної чи монетарної реформи [20, с. 346]. Цікавою є позиція на зборах представників Вінницької крайової організації НРУ, зокрема голови С.М.Вовка: «Ми виступаємо за те, щоби був механізм, введений негайно, механізм економічних реформ. Верховна Рада має прийняти відповідний пакет, а ми повинні такий механізм мати як у центрі, як в областях, як в Радах, так і в трудових колективах. У нас є певний досвід у цьому питанні і вважаємо, що в трудових колективах вже настав час, щоби були такі ініціативні групи, комітети, якщо треба, комісія, які займаються роздержавленням» [21, с. 141]. В. Мулява сказав наступне: «я хочу сказати, що я бачу Рух як структуровану організацію соціальної активності народних мас. Рух повинен займатися всіма ділянками життєдіяльності людини, тоді він зможе повести і стати справжньою організацією соціальної активності народних мас» [22, с. 232-233]. Щодо змін і доповнень до Програми і Статуту НРУ переважно редакційного характеру виступив голова Редакційної комісії В. Дончик: «Тобто Програма Народного Руху України залишається в істотних своїх рисах і засадах тою самою» [23, с. 123]. У розділі «Економіка» додано тезу: «Рух виступає проти номенклатурної приватизації, створення псевдоприватних і псевдоакціонерних підприємств» і далі запропоновано записати: «Рух вимагає захистити економіку від зазіхань російських та інших урядових і неурядових структур на власність Української держави». В одинадцятому пункті «Соціальна справедливість» записано: «Рух підтримує створення справді незалежних профспілок, сприяє їх розвитку, налагоджує з ними співробітництво. Виступає за докорінну перебудову профспілкових структур, успадкованих від тоталітарного режиму, чия діяльність була спрямована на бюрократичне самозбереження і спекулятивне маніпулювання громадською думкою». В. Дончик виділив активних учасників Редакційної комісії, це П.Осадчук, П.Кислий, Л.Шульман, В.Мулява, Василенко, В.Гейченко та інші.

Перейдемо до розгляду найважливіших документів, які були прийняті Третіми Всеукраїнськими Зборами НРУ з огляду на досліджувану в статті проблематику. Це, зокрема, «Заява Третіх Всеукраїнських Зборів Народного Руху України з приводу економічної ситуації в Україні». В ній вказуються причини і умови кризи в Україні, практичні кроки до її подолання. Вибірково цитуємо: «З'їзд Руху вимагає від Президента України та Верховної Ради терміново замінити некомпетентних міністрів, керівників державних банків та сформувати уряд національної злагоди, уряд реформ. З'їзд вимагає від Президента, Верховної Ради та всіх виконавчих структур: 1. Прискорити і в першому півріччі 1992 року закінчити підготовку до впровадження національної грошової одиниці, забезпечити з самого початку внутрішню конвертованість гривні. Провести грошову реформу не за рахунок грошових заощаджень громадян України. 2. У найстисліші строки провести радикальну земельну реформу на засадах приватної власності на землю. Створити державну програму підтримки фермерських господарств. 3. Розпочати форсовано широкомасштабну приватизацію землі, житла, підприємств, дотримуючись принципів соціальної справедливості та економічної доцільності. Приватизацію здійснювати виключно з використанням національних платіжних засобів для громадян України і твердої валюти – для іноземців. 4. Терміново впровадити митно-валютний контроль на всіх кордонах України, забезпечити повний контроль над зовнішньоекономічними та валютно-кредитними операціями з боку Національного банку та уряду України. 5. Забезпечити спрямованість економічних реформ до інтеграції економіки України в світову економіку, зокрема у систему Європейського Економічного Співтовариства. 6. Створити систему соціального захисту громадян на період подолання суспільної, зокрема економічної кризи. Звернути особливу увагу на соціальний захист малозабезпечених громадян. З'їзд вважає, що перелічені заходи забезпечать стабілізацію економіки, а з часом – підвищення життєвого рівня народу [24, с. 312-313]. Щодо політичних і економічних зв'язків з Росією, то була прийнята Заява III Всеукраїнських зборів НРУ «За добросусідські, взаємовигідні відносини України і Російської Федерації»: ми - за рівноправну, взаємовигідну співпрацю України і Російської Федерації, дотримання угод про непорушність кордонів і територіальну цілісність, за добросусідські відносини, ми – проти шовіністичних претензій та імперського диктату [25, с. 3]. Важливим документом є прийнята «Ухвала Третіх Всеукраїнських Зборів Народного Руху України». Варто проаналізувати її суттєві економічні пункти, які дають можливість простежити головні стратегічні і тактичні завдання НРУ в соціально-економічній сфері. За текстом Ухвали, «Незалежність України, незважаючи на формальне її визнання

державами світу, залишається досі більше декларативною, ніж справжньою. Народний Рух України в нових історичних умовах побудови Української держави з демократичним устроєм і ринковою економікою усвідомлює свою відповідальність за проведення необхідних радикальних політичних, економічних і екологічних змін, спрямованих на скоріше підняття матеріального і духовного життя народу... Принципова позиція Руху, зумовлена потребою посилення соціального захисту зубожілих верств населення в умовах переходу до ринку й економічно не підготовленої лібералізації цін, полягає в підтримці тих незалежних профспілок, які насправді виражають інтереси трудового народу... Рух проти відтворення компартійних структур під оновленими соціалістичними вивісками, які гальмують економічні реформи, діють за принципом: чим гірше, тим краще, збурюють соціально-політичну обстановку. Рух виступає як опозиція до виконавчої влади і Президента, якщо їхні дії суперечать Програмі Народного Руху України [26, с. 336-337]. Отже, проаналізовано перебіг і досягнуті практичні результати зборів. Рішення Третіх Всеукраїнських Зборів Народного Руху України знайшли широку підтримку серед національно-демократичних кіл і громадськості загалом. У «Заяві конференції голів крайових та районних організацій НРУ» підкреслюється: засади НРУ, підтверджені III зборами, як громадсько-політичної організації національно-демократичного спрямування з метою розбудови демократичної Української держави, проведення радикальних соціально-економічних реформ, залишаються незмінними [27, с. 2]. Пізніше В. Черняк як головний ідеолог соціально-економічної політики Руху, говорив: «зараз головна політика – це економіка. Якщо ми виявимося нездатними вирішувати економічні проблеми, то ідея незалежності буде дискредитована... Парадокс полягає в тому, що реформи очолюють люди, які їх не хочуть. Без радикальної реформи всієї вертикалі влади і управлінських структур економічна реформа неможлива» [28, с. 30-32]. У «Зверненні Центрального Проводу Народного Руху України до трудових колективів підприємств, організацій та установ та до всіх громадян України» зазначається про те, що «програмні документи III Всеукраїнських зборів визначають, якими сьогодні є напрямки діяльності Руху: зміцнення та подальша розбудова української державності, запровадження ринкових відносин на основі роздержавлення та приватизації, втілення в практику найпрогресивніших форм організації сільськогосподарського виробництва, соціальний захист малозабезпечених верств населення України» [29, с. 1].

З вищепроаналізованих документів і матеріалів можна зробити ряд висновків. Теоретичні розробки й напрацювання в даному випадку зводяться до вдосконалення (редакційних поправок) Програми НРУ на Третіх Всеукраїнських Зборах Народного Руху України (28 лютого – 1 березня 1992р.), зокрема її соціально-економічної частини. Ухвалено важливі документи, в яких визначається стратегія і тактика діяльності Народного Руху України в соціально-економічній сфері, що базується на утвердженні державної незалежності України, проведенні демократизації всіх сфер життя, практичній реалізації радикальних економічних реформ ринкового характеру. Аналіз і порівняння опрацьованих і прийнятих програмних документів НРУ свідчить про їх державницький, національно-демократичний зміст і характер. Істотною частиною зборів був практичний аспект результатів роботи, а саме вироблено низку антикризових законопроектів, пропозицій соціально-економічного плану, покликаних бути втіленими в життя органами державної влади України. Роль і значення Третіх Всеукраїнських Зборів для майбутньої діяльності НРУ зокрема, так і для України в цілому, впливає з наслідків теоретичних напрацювань, і їх практичної реалізації в межах здійсненої Рухом діяльності на всіх рівнях суспільного життя. Перспективи дослідження даної проблематики є значними в більш широких наукових рамках, особливо з погляду соціально-економічної політики державницьких громадсько-політичних сил в незалежній українській державі, а також актуальності й доцільності проведення ринкових реформ з метою добробуту української нації.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Ухвала Великої Ради Руху щодо соціально-політичної ситуації в Україні // Народна газета. – 1992. – січень №4 (33). – С.1.
2. Заява Малої Ради Руху // Народна газета. – 1992. – березень №11 (40). – С.1.
3. Заява Народного Руху України стосовно дій уряду України в економічній сфері від 13 січня 1992 р. // Народна газета. – 1992. – січень. – С. 2.
4. РУХ-ПРЕС. Два погляди на майбутнє Руху // Народна газета. – 1992. – Лютий №7 (36). – С.5.
5. Чемерис В. Український консерватизм: геть від Москви плюс економічна реформа // Розбудова держави. – 1992. – №2. – С. 8-10.

6. Народний Рух України. III Всеукраїнські Збори Народного Руху України 28 лютого - 1 березня 1992 р.: Стенографічний звіт. – К., 1995. – 351 с.
7. Там само.
8. Там само.
9. Там само.
10. Там само.
11. Цимбалюк В.Д. III Збори Народного Руху України. Самовизначення. Народний Рух України: місце в історії та політиці. Тези доповідей першої Всеукр. наук. конф. (14-16 вересня 1994 р., Одеса). – К., 1994. – С. 26-27.
12. Лозовий І. III Збори у світлі світової преси (переклад редакційної статті з американської газети «Вашингтон пост»(6.03.92) // Народна газета. – 1992. – березень №10 (39). - С.2.
13. Гончарук Г. І. Народний Рух України. Історія. – Одеса: Астропринт, 1997. – С. 380.
14. Народний Рух України. III Всеукраїнські Збори Народного Руху України 28 лютого - 1 березня 1992 р.: Стенографічний звіт. – К., 1995. – 351 с.
15. Там само.
16. Там само.
17. Там само.
18. Євсєєв Є.Т., Кононенко О.О. Розвиток програмних цілей Руху стосовно аграрних перетворень в Україні (1989-1994 рр.) Народний Рух України: місце в історії та політиці. Тези доповідей першої Всеукр. наук. конф. (14-16 вересня 1994 р., Одеса). – К., 1994. – С. 17-19.
19. Народний Рух України. III Всеукраїнські Збори Народного Руху України 28 лютого - 1 березня 1992 р.: Стенографічний звіт. – К., 1995. – 351 с.
20. Там само.
21. Там само.
22. Там само.
23. Там само.
24. Там само.
25. Заява III Всеукраїнських зборів Народного Руху України «За добросусідські, взаємовигідні відносини України і Російської Федерації» // Народна газета. – 1992. – квітень №13 (42). – С.3.
26. Народний Рух України. III Всеукраїнські Збори Народного Руху України 28 лютого – 1 березня 1992 р.: Стенографічний звіт. – К., 1995. – 351 с.
27. Заява конференції голів крайових та районних організацій Народного Руху України // Народна газета. – 1992. – липень №27 (56). – С.2.
28. Черняк В. Формування моделі змішаної ринкової економіки // Розбудова держави. – 1992. – №2. – С.30-33.
29. Звернення Центрального Проводу Народного Руху України до трудових колективів підприємств, організацій та установ та до всіх громадян України // Народна газета. квітень. – 1992. – №12 (41). – С.1.

О.А. Шановська

ІНТЕЛІГЕНЦІЯ І ВЛАДА В УКРАЇНІ ДОБИ ПЕРЕБУДОВИ: ПРОБЛЕМА ВЗАЄМВІДНОСИН

Проблема «інтелігенція і влада» належить по праву до числа вічних проблем суспільства. Специфічна роль інтелігенції, яка, з одного боку, як високоосвічена, інтелектуальна верства є інформаційною елітою суспільства і вихователем народу, чинить вагомий вплив на владу, а з другого, функціонально несе дух сумніву, заперечення, дух перманентної опозиційності до дій влади і до власної в них участі, – завжди викликали інтерес дослідників різних галузей наук.

Історичний інтерес до проблеми взаємовідносин інтелігенції і влади в Україні доби перебудови зумовлений унікальністю політичної ситуації для створення конструктивного діалогу інтелігенції і влади, для впливу інтелігенції на владу, яка склалася після 1985 р. в СРСР та в Україні, зокрема завдяки спробам радянського керівництва здійснити реформування існуючої політичної системи.

Навіть ті, хто не визнає політичної ролі інтелігенції в суспільстві, оскільки у цієї соціальної групи немає економічної бази, економічної платформи й економічних інтересів, а тому і немає політики, а за класичним визначенням «політика – концентроване відбиття економіки» (до послідовних критиків інтелігенції можна зарахувати, наприклад, представника російської інтелектуальної еліти Олександра Власова, який опублікував статтю в газеті «Известия» [1]), навіть вони вважають, що горбачовські реформи дали відчутні матеріальні